

Kdo je veřejný ochránce práv

Co od něj můžete očekávat

Jedna z mnoha definic

- Celkově lze ombudsmana charakterizovat jako orgán (většinou jednu osobu), který je zejména na orgánech výkonné moci nezávislý a odpovídá za svou činnost výlučně jen zákonodárnému sboru (ani jemu však není podřízen). Na základě stížností a podnětů občanů (a to i neformálním způsobem, třeba telefonicky) provádí vlastní šetření a zjistí-li, že práva občanů byla porušena, doporučuje správním orgánům provedení nápravy (Mikule, V. in: Hendrych, D. a kol.: Správní právo – obecná část, C. H. Beck, Praha, 1998)

Původ a historie instituce

- 1713 švédský král Karel XII. zřídil úřad královského nejvyššího ombudsmana (zástupce, mluvčí)
- 1809 je v švédské ústavě zakotven parlamentní ombudsman (justitieombudsman)
- 1919 vzniká podobná instituce ve Finsku
- 1963 v Norsku, ale od r. 1952 působil ombudsman pro vojenské záležitosti
- 1955 Dánsko
- 1962 Nový Zéland pod vlivem Dánska – počátek procesu nazývaného ombudsmánie
- Dnes téměř ve všech státech světa

Různé podoby ombudsmanské instituce

- Ombudsman moci zákonodárné – pravý x o. zřízen mocí výkonnou - nepravý
- Specializovaní ombudsmani – pro děti, pro armádu, pro menšiny
- Skandinávský model – přímý přístup x britský model – poslanecký filtr
- Regionální ombudsmani, velká města jako Paříž, Rotterdam

Různá pojmenování ombudsmanské instituce

- Mediateur de la Republique (Francie a frankofonní země)
- Volksanwalt (Rakousko), Avokat i Popullit (Rumunsko) – advokát lidu
- Rzecznik praw obywatelskich
- Upolnomočennyj po pravam čelověka
- Veřejný ochránce práv

Vznik instituce v České republice

- Debaty o potřebě instituce od počátku devadesátých let
- Text návrhu zásad ústavního zákona o ochránci lidských a občanských práv České a Slovenské Federativní republiky
- Několik neúspěšných pokusů
- Zákon 349/1999 přijat 8. prosince 1999
- Prvním veřejným ochráncem práv zvolen JUDr. Otakar Motejl 12. prosince 2000
- 18. prosince 2000 se složením slibu ujal své funkce

Jaké je poslání ochránce?

- Působit k ochraně osob před jednáním úřadů a jiných institucí, které vykonávají veřejnou správu, pokud:
- je jejich jednání v rozporu s právem,
- neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy,
- jsou úřady a instituce nečinné,
- a tím přispívá k ochraně základních práv a svobod

Co je to nedobrá správa

- Dobrá správa x nedobrá správa, špatná správa (maladministration)
- Poprvé v českém právním řádu se zákonem o VOP
- Nedostatečná nebo chybějící činnost
- Nerovný přístup k účastníkům
- Diskriminace
- Neposkytnutí potřebných informací
- Průtahy v řízení
- Nepřiměřenost
- Nespravedlnost
- Svévolnost, hrubé jednání etc.

Vůči kterým institucím může ochránce působit?

- Všechna ministerstva a správní úřady s působností pro celé území státu a úřady jim podléhající
- Česká národní banka
- Rada pro rozhlasové a televizní vysílání
- Orgány územní samosprávy při výkonu státní správy
- Policie České republiky
- Armáda ČR a Hradní stráž
- Vězeňská služba ČR a zařízení v nichž se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranná nebo ústavní výchova a ochranné léčení
- Zdravotní pojišťovny
- Státní správa soudů

Co je z působnosti ochránce vyloučeno?

- Rozhodovací činnost soudů všech stupňů
- Parlament, prezident a vláda
- Nejvyšší kontrolní úřad
- Zpravodajské služby
- Orgány činné v trestním řízení
- Státní zastupitelství všech stupňů

Kdo se může na ochránce obrátit ?

- Fyzická nebo právnická osoba
- Poslanec, senátor na podnět voliče
- Komora Parlamentu, jíž byl adresován podnět

- Ochránce může šetřit i z vlastní iniciativy

Jak je možné se na ochránce obrátit ?

- Písemně
- Ústně do protokolu v sídle ochránce
- Elektronickou poštou

Co má podnět ochránci obsahovat?

- Jméno, příjmení, bydliště
- Označení úřadu, vůči němuž podnět směřuje
- Vylíčení podstatných okolností, včetně sdělení, zda a s jakým výsledkem byla věc předložena i jinému orgánu
- Doklad o tom, že úřad, jehož se podnět týká byl neúspěšně vyzván k nápravě
- Týká-li se podnět vydaného rozhodnutí, jeho kopii
- Pokud je podnět podáván za jinou osobu, písemnou plnou moc

Jaká oprávnění má ochránce při šetření podnětů?

- Může nahlížet do spisů
- Klást otázky jednotlivým zaměstnancům úřadu
- Rozmlouvat s osobami umístěnými v zařízeních, v nichž se vykonává vazba, výkon trestu etc.
- Být přítomen při ústním jednání a provádění důkazů úřady a klást přítomným osobám otázky
- Žádat, aby jednotliví zaměstnanci úřadu byli pro účely šetření zproštěni povinnosti mlčenlivosti, je-li jim zákonem uložena

Úřad je na žádost ochránce v lhůtě jím stanovené povinen

- Poskytnout informace a vysvětlení
- Předložit spisy a jiné písemnosti
- Sdělit písemně stanovisko ke skutkovým a právním otázkám
- Provést důkazy, které ochránce navrhne
- Provést úkony dozoru, k nimž jsou podle zákona oprávněny a které ochránce navrhne

Jak může ochránce podněty řešit?

- Podnět odloží pro nepůsobnost nebo proto, že se netýká osoby, která podnět podala
- Vyzve k doplnění
- Podnět neřeší, ale poučí stěžovatele
- Zahájí šetření

Co je výsledkem šetření

- Ochránce zjistí, že úřad nepochybil, a vyrozumí úřad i stěžovatele
- Pokud vyjde najevo pochybení, vyzve ochránce úřad, aby se k němu vyjádřil do 30 dnů
- Pokud úřad sdělí, že provedl nebo provádí opatření k nápravě, a ochránce je spokojen, vyrozumí úřad a stěžovatele
- Pokud se ochránce s názorem úřadu neztotožní, sdělí úřadu své stanovisko, v němž navrhne opatření k nápravě

Ochránce může jako opatření k nápravě navrhopvat

- Zahájení řízení o přezkoumání rozhodnutí, úkonu nebo postupu úřadu, lze-li je zahájit z úřední pravomoci
- Provedení úkonů k odstranění nečinnosti
- Zahájení disciplinárního nebo obdobného řízení
- Zahájení stíhání pro trestný čin, přešupek nebo jiný správní delikt

Sankce

Nepřijme-li úřad ochráncem navržená opatření k nápravě či neposkytne řádnou součinnost při šetření, může ochránce:

- vyrozumět nadřízený úřad (vládu),
- informovat veřejnost.

Systematické preventivní návštěvy

- Nová působnost ochránce
- Vztahují se na zařízení, v nichž se nacházejí osoby omezené na svobodě
- Mezinárodněprávní závazek (Úmluva proti mučení a jinému krutému či nelidskému zacházení a její opční protokol)
- Provedeno zákonem č. 381/2005 Sb. s účinností od 1.1.2006

Na koho se nová působnost vztahuje

- Preventivní systematické návštěvy všech míst za zařízení, v nichž se nacházejí osoby omezené na svobodě:
 - a) na základě rozhodnutí či příkazu orgánu veřejné moci (např. soudu)
 - b) v důsledku faktické situace, v níž se nacházejí (např. zdravotní stav)

Typy kontrolovaných zařízení

- Vězeňská zařízení
- Policejní cely
- Zařízení v nichž se vykonává ochranná nebo ústavní výchova (např. dětské domovy, výchovné ústavy)
- Zařízení pro zajištění cizinců
- Azylová zařízení
- Zařízení sociální péče (např. domovy důchodců)
- Zdravotnická zařízení
- Zařízení sociálně-právní ochrany dětí
- Veřejné zařízení pro přežití obyvatelstva v kriz. situacích

Co a jak ochránce zjišťuje

Ochrana před tzv. špatným zacházením

- Porušování základních lidských práv a svobod, nedodržování zákonů, podzákonných právních předpisů, standardů kvality zacházení, podpory a péče, dobré praxe

Pravomoc a oprávnění

vstoupit do všech prostor zařízení i bez předchozího ohlášení, hovořit o samotě s osobami, studovat spisy, klást otázky

Zpráva s doporučeními (opatření k nápravě)